

УДК 376.54(410.1)

Будз І.Ф.

БРИТАНСЬКА МОДЕЛЬ ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЧАСТИНА ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. У статті проаналізовано модель освіти обдарованих школярів Великої Британії. З'ясовано, що система освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії – це абсолютно новий підхід до освіти обдарованих та талановитих, який прагне вирішення традиційних проблем, що стосуються навчання, особливо, у контексті стійкості та задоволення потреб усіх категорій обдарованих і талановитих школярів. Така система спирається на сучасний науковий досвід. Британська модель освіти обдарованих школярів є частиною загальнонаціональної політики у галузі освіти на шкільному та позашкільному рівні. Багатогранність моделі полягає в усвідомленні важливості рівноправності, соціальної справедливості та економічної складової, а також учнівської самооцінки, шкільного навчального плану та професійного росту вчителів. Доведено, що дослідження

практичного досвіду Великої Британії в організації та імплементації моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів є корисним для загального розуміння закономірностей розвитку змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії, а також є актуальним для запровадження сучасних практичних підходів в освітній політиці для обдарованих і талановитих школярів України.

Ключові слова: освітня політика, модель освіти обдарованих школярів Великої Британії, класне забезпечення, позашкільне забезпечення, програми для обдарованих, ідентифікація.

Постановка проблеми. Система освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії – це абсолютно новий підхід до освіти обдарованих та талановитих, який прагне вирішення традиційних проблем, що стосуються навчання, особливо, у контексті стійкості та задоволення потреб усіх категорій обдарованих і талановитих школярів. Така система спирається на сучасний науковий досвід.

Британська модель освіти обдарованих школярів є частиною загальнонаціональної політики у галузі освіти на шкільному та позашкільному рівні. Багатогранність моделі полягає в усвідомленні важливості рівноправності, соціальної справедливості та економічної складової, а також учнівської самооцінки, шкільного навчального плану та професійного росту вчителів. У Великій Британії освітні структури змінювалися багато разів упродовж ХХ століття, але недосконалість підходів у визначенні поняття «обдарованість» і роботі з обдарованими учнями залишилася спільною проблемою для звичайних шкіл.

На нашу думку, дослідження практичного досвіду Великої Британії в організації та імплементації моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів є корисним для загального розуміння закономірностей розвитку змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії, а також є актуальним для запровадження сучасних практичних підходів в освітній політиці для обдарованих і талановитих школярів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям нашого дослідження є праці зарубіжних дослідників Дж. Вебб (J. Webb), С. Гудлед (S. Goodlad), Д. Ейр (D. Eury), Р. Зорман (R. Zorman), Ф. Кауфман (F. Kaufman), К. Кларк (C. Clark), Р. Стернберг (R. Sternberg), Дж. Фрімен (J. Freeman) та ін. щодо проблеми становлення освіти для обдарованих, факторів розвитку обдарованої особистості, характерних ознак обдарованості. Засади розробки та впровадження моделі освіти для обдарованих і талановитих учнів та її особливості у Великій Британії досліджували Д. Еер, Т. Дракап, К. О'Рейлі. Переваги і недоліки програм для обдарованих вивчали Г. Хіккі, Н. Темпест та ін. Спираючись на дослідження вище зазначених авторів, ми окреслюємо проблеми формування галузі освіти обдарованих і талановитих школярів в Англії, що є визначальним для загального розуміння змісту освіти для обдарованих і талановитих школярів у Великій Британії, а також розглядаємо їхні висновки як джерела подальших наукових розвідок.

Отже, нашою **метою** статті є дослідити модель освіти для обдарованих і талановитих учнів Великої Британії та проаналізувати традиційні методи забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих школярів у загальному контексті освітньої політики.

Виклад основного матеріалу. Модель освіти для обдарованих реалізується у Великій Британії понад 10 років з моменту імплементації Національної програми для обдарованих дітей різних вікових груп у всіх державних школах [1]. Дослідниця та одна із розробників британської освітньої моделі для обдарованих і талановитих школярів Д. Еер (D. Eury) вважає: «Зазвичай галузь освіти для обдарованих і талановитих школярів розглядається окремо від загальної освітньої системи. Хоча якщо освітня система шукає шляхи забезпечення відповідною освітою усіх дітей, освіта для обдарованих і талановитих повинна розглядатися як частина цілого. Сьогодні обдаровані учні завтра перетворяться на соціально-інтелектуальних, економічних та культурних лідерів, і їх не можна позбавляти шансу розвиватися» [2, с. 145].

Для британської моделі характерним є наявність політичної і освітньої складової. На *політичному рівні* галузь освіти для обдарованих має багату історію. В деяких країнах політична складова у цій сфері відсутня взагалі, або після нетривалого функціонування від неї відмовлялися через брак фінансування чи зміну пріоритетів у загальній системі освіти.

Британська модель шукає можливі шляхи, щоб уникнути нестабільності, впроваджуючи ідеї розвитку і підтримки обдарованих і талановитих особистостей не лише через освітню політику, але й соціальні та економічні стандарти.

Ключовим завданням моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії є пошук шляхів задоволення освітніх потреб обдарованих учнів із малозабезпечених сімей, що стало складовою соціальної політики цієї країни.

Д. Еер (D. Eyer) визначила наступні переваги загальносистемного підходу до освіти для обдарованих і талановитих учнів:

1. Освіта для обдарованих та талановитих школярів забезпечується у межах загальної освітньої політики, що сприяє більшій профільності та унеможливорює її скорочення.

2. Обдаровані і талановиті мають можливість здобувати якісну освіту, відчуваючи прогрес у навчанні.

3. Поєднання обох підходів, а саме – традиційного підходу, що ґрунтується на навчальних програмах, та підходу, в основі якого є класне забезпечення, – враховує їхні переваги.

4. Можливість поєднання внутрішніх шкільних та позашкільних програм, швидше підвищуючи рівень, а не компенсуючи шкільні програми.

5. Можливість забезпечення соціальної рівності у процесі навчання; поєднання школярів із середнім рівнем інтелектуальних можливостей та високими когнітивними показниками.

6. Обдаровані діти мають можливість жити і виховуватися у колективі на рівні з іншими, не соромлячись своєї обдарованості.

7. Можливість створити спільноту обдарованих і талановитих учнів на державному рівні [3].

Формула моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії виглядає так :

Потенціал + Можливість та Підтримка + Мотивація = Високі досягнення [3].

На модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії покладаються такі сподівання:

1. Обдарованість та талант – це терміни, що описують дітей або дорослих, які мають потенціал досягти високого рівня спеціальних знань. Обдарованість та талант в дитинстві можуть бути описані як володіння спеціальними знаннями на етапі розвитку дитини.

2. Освіта для обдарованих і талановитих дітей повинна розвивати спеціальні знання в особливих галузях науки.

3. Обдарованість – це динамічна взаємодія між потенціалом, можливостями, підтримкою та особистою мотивацією. Ця взаємодія починається з моменту народження.

4. Обдарованість пов'язана з розвитком, та розвивається через отримання доступу до відповідних можливостей та підтримки вже здобутих знань, умінь та навичок. Результат прямо залежить від наявності відповідних можливостей та підтримки.

5. Забезпечення для обдарованих та талановитих школярів повинно ґрунтуватися спочатку на забезпеченні звичайних шкіл, звичайних уроків, як складової щоденного освітнього процесу.

6. Основне забезпечення шкіл слід доповнювати ширшими спеціальними можливостями в межах і за межами школи.

7. Варіативність шкіл щодо профільного навчання сприяє розвитку обдарованих і талановитих учнів у певних вузьких напрямках.

8. Батьки мають важливу роль, співпрацюючи з учителями, мотивуючи та підтримуючи.

9. Учні повинні сприймати себе активними учасниками навчального процесу, які беруть участь у розробці особистого навчального плану.

10. Навчальний прогрес та потреби обдарованих особистостей повинні ретельно відстежуватися, щоб у разі необхідності змінити напрям, навчальне навантаження тощо [1; 3].

Було визначено, що модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії складається із таких елементів: класне забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів, як основа; шкільне забезпечення; позашкільне забезпечення на місцевому рівні; забезпечення на обласному рівні; забезпечення на державному рівні.

Усі школи пропонують широкий спектр додаткових можливостей, спрямованих на створення багатой навчальної програми. Школи визначають обдарованих і талановитих учнів і пропонують гнучкі методи роботи з такими дітьми, а саме: школи надають можливість таким учням прогресувати швидше, ніж інші, а також складати іспити екстерном. Крім того, вони мають можливість працювати у групах за інтересами та відповідно до їхніх можливостей. В школі очікується що учні будуть розташовані в здібних групах по деяких аспектах їхньої роботи.

Для обдарованих учнів середнього та старшого шкільного віку принципи поділу на групи у межах класу, шкільне і позашкільне забезпечення змінюється. Вся навчальна діяльність ґрунтується на індивідуальному підході. Школа залишається основним джерелом знань для таких школярів на рівні з іншими навчальними інституціями та громадськими організаціями, які працюють з обдарованими і талановитими дітьми.

Головне завдання цієї моделі полягає в тому, що навчальний процес, зосереджений у школі, забезпечує відповідними знаннями, навичками і уміннями, є концептуальним, стимулює учнів мислити, знайомить їх із різними методами навчання і виховання. Цей підхід примушує учнів думати по-іншому, аналітично, аналізуючи той навчальний матеріал, який викладають усім учням. До позашкільної роботи залучені вчителі, носії провідних наукових ідей, використовуються інноваційні технології.

Модель освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії відводить учителю перше місце у навчальному процесі, імплементуючи підхід класного забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів як основний і найбільш дієвий. Цей підхід реалізується через безпосередню взаємодію учня і вчителя у класі, що вимагає учительського професіоналізму та зобов'язує до надзвичайної відповідальності.

Переваги у такому підході є очевидними для вчителя. Адже вчитель будує роботу, використовуючи свій досвід і передаючи його всім учням у класі. Обдарованих і талановитих дітей учитель розглядає як найбільш здібних і старанних учнів серед інших, а не специфічну чітко визначену групу з надзвичайно унікальними освітніми потребами, для яких необхідно розробляти і впроваджувати нові підходи. Д. Еер (D. Eyer) описує це явище як синдром «екзотичної дитини» [3, с. 1053]. Підхід класного забезпечення освітніх потреб обдарованих і талановитих учнів мотивує учителів виходити за межі вже здобутих професійних умінь і навичок, вдосконалюватися, що з часом буде винагороджено високими результатами їхніх учнів. Робота учителів над удосконаленням класного забезпечення освітніх потреб обдарованих та талановитих учнів є практичною пошуковою діяльністю.

Професійний розвиток учителя є запорукою успіху у моделі освіти обдарованих і талановитих школярів. Підхід класного забезпечення буде ефективним, якщо вчителі володіють відповідними знаннями, уміннями і навичками, тобто професійно впевненими. Учителі, практиканти повинні мати доступ до навчання, бути обізнаними із програмами підготовки учителів обдарованих школярів, Інтернет-ресурсами тощо [4–7]. Модель освіти обдарованих і талановитих школярів Великої Британії не покладає всю відповідальність на вчителя. Обдаровані учні мають можливість розвиватися поза школою, за допомогою позашкільних програм для обдарованих і талановитих учнів. Це зменшує навантаження на вчителя.

Традиційні (позашкільні) програми для обдарованих і талановитих учнів функціонують поза школою, не є обмежені розкладом, процедурою оцінювання, екзаменами і навчальним планом. Вони пропонують оптимальне середовище для певних форм навчання. Також ці програми дорогі у реалізації, призначені виключно для цільової аудиторії.

Позашкільні програми є складовою частиною моделі освіти обдарованих і талановитих учнів Великої Британії. Модель ставить вимогу перед цими програмами, що полягає у підвищенні рівня знань обдарованих учнів, і не передбачає замінити ними шкільне навчання. Учні розглядають своє навчання у двох різних аспектах – шкільному і позашкільному.

Д. Еер (D. Eyrre) пропонує основні вказівки щодо позашкільної навчальної діяльності обдарованих і талановитих учнів:

1. Обдаровані та талановиті учні мають більшість із особистісних характеристик, типових для дітей їхнього віку, а саме: високий рівень концентрації уваги або швидка втрата інтересу; впевненість у своїх знаннях або невпевненість, сором'язливість, потреба в заохоченні; готовність працювати у команді або зарозумілість у ставленні до інших; самостійність або потреба працювати у групі.

2. Обдаровані та талановиті учні є недосвідченими експертами. Одне із завдань програм – наштовхнути учнів на шлях мислення. Їх не потрібно заохочувати до навчання чи розваг, хоча вони цінують елементи розваг. Вони особливо люблять працювати з експертами, особливо їм не подобається, коли до них ставляться зверхньо.

3. Зміст навчального курсу має як найкраще виявляти вчительський інтерес та знання. Пристрасть та ентузіазм учителя є чудовою мотивацією для учнів, тому йому необхідно обирати стиль, що найкраще підходить для викладання предмета. Колегіальність заохочує учнів до активної участі, вони не бояться висловлювати свої думки, що змушує їх поважати думки інших.

4. Використовувати навчання однолітків як перевагу. Адже деякі обдаровані учні не мають змоги співпрацювати з рівними за своїми інтелектуальними характеристиками однолітками у школі.

5. Звертати увагу на результат роботи обдарованих учнів [3].

Успіх позашкільних програм у британській моделі вимірюється розширенням прав та можливостей учнів. Програми для обдарованих повинні допомагати учням ставати більш упевненими та досвідченими. Успіх програм для моделі освіти для обдарованих і талановитих учнів полягає у підсиленні прагнення, мотивації, почуття власної гідності.

Ідентифікація у моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії є постійним систематичним явищем, притаманним для усього періоду навчання у школі. Британська модель є свідченням того, що не можна правильно ідентифікувати обдарованість, якщо школа не може відповідно забезпечити потреби таких дітей. Обдаровану дитину, сім'я якої належить до середнього класу в економічному вимірі, яка є носієм мови, навчилася рано читати, вживає складну, непритаманну для її віку, лексику, легко розпізнати і зарахувати до групи обдарованих і талановитих дітей. Для процесу ідентифікації у контексті моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії притаманні такі ознаки: у когорті обдарованих і талановитих цілком представленими є діти із заможніших сімей, батьки яких мають вищу освіту, китайці та індійці за походженням, білошкірі представники середнього класу; у когорті обдарованих і талановитих недостатньо представленими є діти із малозабезпечених та неповних сімей, темношкірі, пакистанці та бангладешці за походженням, білошкірі представники робочого класу; у когорті обдарованих і талановитих майже не представлені діти іммігрантів, діти із мобільних сімей, діти із особливими освітніми потребами або інваліди, діти, які виховуються в інтернатах або будинках сімейного типу [3].

Відповідно до британської моделі освіти обдарованих школярів як частини загальнонаціональної політики важливим є те, що вчителів навчають, як зрозуміти природу обдарованості, щоб не допустити помилок в ідентифікаційному процесі. Усі вчителі повинні бути свідомими того, що обдарованість – це динамічна взаємодія між потенціалом, можливостями, підтримкою та особистою мотивацією, і ця взаємодія починається з народження. Отже, чітка структура процесу ідентифікації та вказівки щодо визначення обдарованих і талановитих учнів – це ті засоби, якими повинна керуватися кожна школа.

Висновки. Встановлено, що багатогранність британської моделі освіти обдарованих школярів полягає в усвідомленні важливості рівноправності, соціальної справедливості та економічної складової, а також учнівської самооцінки, шкільного навчального плану та професійного росту вчителів. Концепція моделі освіти для обдарованих і талановитих школярів Великої Британії полягає у поєднанні двох елементів – ідентифікації та освітнього забезпечення, – які доповнюють одна одну. З'ясовано, що принциповою метою освітньої ініціативи щодо обдарованих і талановитих школярів є покращення навчального забезпечення та підвищення результатів у навчанні обдарованих і талановитих учнів шляхом створення чіткої навчальної програми, яка б поєднувала навчання у класах та позашкільну діяльність. Цю мету допомагають реалізувати координатори з питань освіти для обдарованих і талановитих школярів (представники педагогічних колективів шкіл), які опікуються процесом ідентифікації та задоволенням специфічних потреб кожної школи.

На нашу думку, результати дослідження матимуть значення для розроблення практичних рекомендацій щодо врахування позитивного британського досвіду у вітчизняній практиці освіти обдарованих школярів.

Список використаних джерел

1. England's National Programme for Gifted and Talented Education: Plans and Reforms for 2007–2010 : [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://www.spanglefish.com/mariessite/Documents/.../906_world_conference.doc.
2. Delisle J. The survival guide for teachers of gifted kids / Delisle J. & Lewis B. – Minneapolis, MN : Free Spirit Publishing, 2003. – 215 p.
3. Eyre D. The English model of gifted education / D. Eyre // International Handbook on Giftedness / L. V. Shavina (ed.). – Oxford : Springer Science Business Media, 2009. – Pp. 1045–1059.
4. Веб-сайт організації London Gifted and Talented : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.londongt.org>
5. Веб-сайт організації National Association for Able Children in Education : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nace.co.uk>
6. Веб-сайт організації The National Association for Gifted Children : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.nagcbrtain.org.uk>
7. Веб-сайт проекту NRICH : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://nrich.maths.org>

References

1. *England's National Programme for Gifted and Talented Education: Plans and Reforms for 2007–2010*. Retrieved from http://www.spanglefish.com/mariessite/Documents/.../906_world_conference.doc.
2. Delisle, J., Lewis B. (2003). *The survival guide for teachers of gifted kids*. Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing.
3. Eyre, D. (2009). The English model of gifted education. 1045–1059. In: L.V. Shavina (ed.). *International Handbook on Giftedness*. Oxford: Springer Science Business Media.
4. Londongt.org. (2016). *London GTi | Helping Teachers Challenge Learners*. Retrieved 18/12/2015 from <http://londongt.org/>
5. Nace.co.uk. (2016). *Welcome to NACE | www.nace.co.uk*. Retrieved from <http://www.nace.co.uk/>
6. Potentialplusuk.org. (2016). *Potential Plus UK | Home Page*. Retrieved from <http://www.potentialplusuk.org/>
7. Nrich.maths.org. (2016). *Home Page: nrich.maths.org*. Retrieved from <http://nrich.maths.org/frontpage>

Надійшла до редакції 20.12.2015.
Прийнята до публікації 23.12.2015.

Abstract. Budz Irina. British Model of Education Gifted Pupils as part of the National Policy.

The article analyzes the model of education for gifted pupils in Great Britain. It was found that the system of education for gifted and talented students UK – a completely new approach to education of gifted and talented that seeks solve traditional problems related to education, especially in the context of stability and meet the needs of all categories of gifted and talented students. This system is based on modern scientific experience.

The British model of education of gifted students is part of the national policy in the field of education in the school and after-school level. The many models is to be aware of the importance of equality, social justice and economic component, and student self-evaluation, school curriculum and professional development of teachers. In the UK educational structures have changed many times during the twentieth century, but imperfect approaches to the definition of «talent» and work with gifted students has remained a common problem for regular schools.

The British model of gifted education is based on traditional models of gifted education and characterized by its unique paradigm. The article deals with educational characteristics and different elements of the model. The effectiveness of the model is that it uses elements of existing models of gifted education which are implemented within the national policy. It is proved that the research experience of Great Britain in the organization and implementation of the model of education for gifted and talented students is beneficial to the overall understanding of the principles of educational content for gifted and talented students the UK, and is pressing for the introduction of modern practices in education for gifted and Ukraine talented students.

Keywords: *education policy, the British model of gifted education, classroom provision, out-of-school provision, programs for gifted pupils, identification.*